

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО
ФАКУЛТЕТ „ФИНАНСОВО-СЧЕТОВОДЕН”
КАТЕДРА „СЧЕТОВОДСТВО И АНАЛИЗ”

РЕЗЮМЕТА
НА НАУЧНИТЕ ТРУДОВЕ

НА ГЛ. АС. Д-Р МИХАИЛ ЖЕЛЯЗКОВ МУСОВ

(КОИТО НЕ ПОВТАРЯТ ПРЕДСТАВЕНИТЕ ЗА ПРИДОБИВАНЕ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР” И
ЗА ЗАЕМАНЕ НА АКАДЕМИЧНА ДЛЪЖНОСТ „ГЛАВЕН АСИСТЕНТ“)

ВЪВ ВРЪЗКА С УЧАСТИЕ В

КОНКУРС ЗА ЗАЕМАНЕ НА АКАДЕМИЧНА ДЛЪЖНОСТ „ДОЦЕНТ“
ПО ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 3.8 ИКОНОМИКА, НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ
“СЧЕТОВОДНА ОТЧЕТНОСТ, КОНТРОЛ И АНАЛИЗ НА СТОПАНСКАТА ДЕЙНОСТ”
(СЧЕТОВОДНА ОТЧЕТНОСТ), ОБНАРОДВАН В ДВ, БР. 69 ОТ 25.08.2017 Г.)

СОФИЯ

2017 г.

1. Учебници и учебни помагала

1.1. Башева, Сн., М.Маркова, Л.Камбурова, Ат.Филипова, М.Мусов, К.Кавалджиева, Р.Андасарова, Н.Николова и Б.Боянов. (2016). *Международни стандарти за финансови отчети*. Учебник за дистанционно обучение. София, ИК – УНСС. ISBN 978-954-644-881-1.

Авторско участие: глава четвърта (с. 68–135), глава пета (с. 136–158), глава шеста (с. 159–185) и глава осма (с. 202–264). Авторски текст: 211 страници, 9.5 изд. коли.

В учебника "Международни стандарти за финансови отчети" се разглеждат основните въпроси, свързани с прилагането на Международните счетоводни стандарти/Международните стандарти за финансово отчитане (МСС/МСФО). Изданието си поставя две основни цели: (1) да разясни задълбочено и интегрално в достъпна форма теоретичните постановки, регламентирани в счетоводните стандарти и (2) да формира у студентите умения по прилагане на стандартите, необходими в тяхната практическа дейност.

В структурно отношение учебникът се състои от общо двадесет и четири глави. Съдържанието на отделните глави разяснява основните постановки, залегнали в отделните МСС/МСФО. Тяхното практическо приложение е илюстрирано посредством множество примери, целящи да насърчат осмислянето и ефективното използване на усвоените знания. В началото на всяка глава подробно са описани учебните цели. След всяка глава са включени задачи за самостоятелна подготовка, които имат за цел да задълбочат и затвърдят придобитите теоретични знания, и са изведени ключовите понятия и термини. Към всяка глава е приложена библиографска справка.

В *четвърта глава* се разяснява подробно философията на новия МСФО 15 *Приходи от договори с клиенти*, който се прилага за годишни отчетни периоди, започващи на или след 01.01.2018 г. Това е първото цялостно разглеждане на счетоводния стандарт в българската икономическа литература (преди публикуването на негов превод на български език). В началото на изложението е представен обхватът на стандарта. Подробно са разяснени петте етапа на новия модел за признаване на приходите: (1) Идентифициране на договора/ите с клиент; (2) Идентифициране на задълженията за изпълнение в договора; (3) Определяне на цената на сделката; (4) Разпределяне на цената на сделката между задълженията за изпълнение в договора и (5) Признаване на приход, когато предприятието изпълни (или докато изпълнява) предвидените в договора задължения. Изяснени са особеностите при признаването на приходи от договори с клиенти със специфичен предмет, в т.ч. предоставянето на лицензи върху обекти на интелектуалната собственост и продажбата на нефинансови активи, които не са част от обичайната дейност. Специално внимание е обърнато на проблемите, свързани с признаването на приходи при: продажби с право на връщане; гаранции; участие като посредник в договор с клиенти; опции за закупуване на допълнителни стоки/услуги; неупражнени права на клиенти; невъзстановими първоначални такси; договори на консигнация и договори с отложена доставка. Разгледано е и счетоводното третиране на промените в договори с клиенти. Обстойно е дискутирано отчитането на разходите за сключване на договори с клиенти и на разходите за изпълнение на договорите с клиенти. Изяснена е същността, първоначалната и последващата оценка на активите, признати от разходи по договори с клиенти. В заключението е систематизирана количествената и качествена информация, подлежаща на представяне и оповестяване в съответствие с МСФО 15. Изложението на глава четвърта съдържа общо 13 фигури и 33 примера.

В *пета глава* се разясняват в детайли постановките на МСС 2 *Материални запаси*. След представянето на обхвата на стандарта подробно са разгледани въпросите, свързани с първоначалната оценка на материалните запаси. Тук са включени: основни компоненти на себестойността; себестойност при различните системи на калкулиране (система на фактическите разходи, система на стандартните разходи и система на прилагане на ориентировъчни коефициенти за интегриране на непреките производствени разходи в себестойността); себестойност на основни взаимосвързани продукти и себестойност на основен продукт и страничен продукт, както и себестойност при отсрочено плащане. Впоследствие подробно са дискутирани проблемите, свързани с последващата оценка на материалните запаси – признаване на загуби от обезценка и последващо възстановяване на признати загуби от обезценка. Дискутирани са основните методи за отписване стойността на материалните запаси при тяхното потребление. В края на изложението е систематизирана информацията, подлежаща на оповестяване в съответствие с МСС 2. Глава пета съдържа общо 3 фигури и 7 примера.

В *шеста глава* се разясняват подробно постановките на МСС 16 *Имоти, машини и съоръжения*. След представянето на обхвата на стандарта подробно са разгледани критериите за признаване на активи от имоти, машини и съоръжения. В детайли са разгледани основните и специфичните въпроси, свързани с оценяването при първоначално признаване на актив от имоти, машини и съоръжения. Дискутирани са двата основни модела за последваща оценка – модел на цената на придобиване и модел на преоценената стойност, както и методиката на тяхното приложение. Сравнително обстойно са разгледани и проблемите, свързани с амортизацията на активи от имоти, машини и съоръжения, в т.ч. амортизируема стойност, период на амортизация, метод на амортизация и др. Накратко са пояснени и постановки на МСС 36 *Обезценка на активи*, касаещи обезценката на активи от имоти, машини и съоръжения. Илюстрирано е счетоводното третиране на последващите разходи, свързани с тези активи. Обект на дискусия са и проблемите, възникващи във връзка с отписването на имоти, машини и съоръжения. В заключението е систематизирана информацията, подлежаща на оповестяване в съответствие с МСС 16. Изложението на глава шеста съдържа общо 5 фигури и 7 примера.

В *осма глава* се разяснява подробно философията на новия МСФО 16 *Лизинг*, който се прилага за годишни отчетни периоди, започващи на или след 01.01.2019 г. Това е първото цялостно разглеждане на счетоводния стандарт в българската икономическа литература (преди публикуването на негов превод на български език). Първоначално е представен обхватът на стандарта. Дискутирани са проблемите, свързани с идентифицирането на лизинговите договори, с идентифицирането на лизинговите и нелизинговите компоненти в договорите, както и с определянето на срока на лизинговите договори. Впоследствие е разяснен единният модел на счетоводно отчитане на лизинговите договори при лизингополучателя. Разгледани са въпросите, свързани с първоначалната и последващата оценка на пасивите по лизингови договори и на активите с право на ползване. Разяснени са моделите на счетоводно отчитане на лизинговите договори при лизингодателя – като финансов лизинг или като оперативен лизинг. Обърнато е подобаващо внимание на специфичните въпроси, свързани с лизинговите договори, в т.ч.: продажба с обратен лизинг и сублизингов договор. Обстойно е разгледано и счетоводното отчитане на промените в лизинговите договори (при лизингодателя и при лизингополучателя). В края на изложението е систематизирана информацията, подлежаща на представяне и оповестяване (от страна на лизингополучателя и от страна на лизингодателя) в съответствие с МСФО 16. Глава осма съдържа общо 9 фигури и 22 примера.

Материалът в учебника чувствително надхвърля рамките на един учебен курс и може да бъде успешно използван от страна на счетоводи и експерти, интересувани се от проблематиката на МСС/МСФО.

2. Монографии

2.1. Мусов, М. (2017). *Професионални компетенции и личностни качества във висшето образование по счетоводство: минало, настояще и бъдеще*. София, ИК – УНСС. ISBN 978-954-644-938-2.

Самостоятелна монография. Авторски текст: 198 страници, 8.9 изд. коли.

Въпреки усилията за реформиране на висшето образование по счетоводство по света през последните 50 години, много от проблемите продължават да съществуват, дори да се задълбочават. С цел тяхното решаване Отделът по управленско счетоводство към Американската счетоводна асоциация (ААА) и Институтът на управленските счетоводители (ИМА) обединиха своите усилия и разработиха интегрирана образователна рамка, базирана на компетенции (Lawson и др., 2014, 2015). Това предложение е добре дошло, но проблемът е, че образователната рамка, базирана на компетенции, не е достатъчна за справяне с предизвикателствата, тъй като не се основава на преосмисляне на концептуалните основи на висшето образование по счетоводство и на неговите философски фундаменти. Този пропуск е сериозен недостатък, който води до твърде едностранчивото предложение студентите да бъдат подготвяни единствено за нуждите на пазара на труда, което на свой ред създава риск. Той е свързан с непълнота на компетенциите, които студентите биха развили, ако бъдещите модели за счетоводно образование се фокусират твърде тясно върху професионално мотивираните знания, умения и способности и не включат по-общите качества, свързвани обикновено с целите на хуманистичното образование.

Обект на монографичното изследване е образованието по счетоводство в бакалавърска степен. Предмет на изследването е обхватът, структурата и съдържанието на професионалните компетенции и личностните качества, които студентите в бакалавърските програми по счетоводство следва да развиват, както и подходящите педагогически подходи, подкрепящи преподаването и развитието на тези компетенции и качества. Целта на монографичното изследване е *да се разработи обща рамка за счетоводно образование, която балансира личностното и професионалното развитие на студентите*. Тази цел се постига посредством решаването на четири задачи, структурно обособени в отделните глави на изследването.

Първа глава е озаглавена „*Миналото на висшето образование по счетоводство – предишни модели и предложения за реформи*“. Задачата на тази глава е да се проследят тенденциите към по-широкообхватно висше образование в базовата бакалавърска степен и към по-балансирано развитие на професионалните компетенции и личностните качества на висшистите. Изложението прави исторически преглед на развитието на професионалната (vocational) и либералната (liberal) перспектива във висшето счетоводно образование (в САЩ и в България) с намерението да осигури подходящ контекст за анализ. Историко-логическият анализ показва, че историята на счетоводното образование може да бъде описана като нарастващи опити за промяна от тесните професионални цели към по-академичните и хуманистични такива, което има характер на обективен еволюционен процес. Професионално мотивираната цел – да се подготвят

висшести за нуждите на пазара на труда – винаги е била възприемана само като минималната цел на счетоводното образование, която остава подчинена на друга, по-напреднала образователна цел. Предишните призиви за реформиране на счетоводното образование към по-широко либерално образование и по-добра интеграция на либералното и професионалното образование (например, Bedford и др., 1986; АЕСС и ААА, 1996 [1990] и др.) не успяват да постигнат желаните резултати не защото са погрешни, а защото са погрешно разбрани от академичните среди и/или към тях е подхождано по нецелесъобразен начин. Най-скорошният призив за реформа във висшето образование по счетоводство (Pathways Commission, 2012) също показва, че това, от което счетоводното образование най-силно се нуждае за своето бъдеще, е балансиран ангажимент едновременно към личностното и професионалното развитие на студентите. Необходимо е ясно разбиране на това послание от страна на академичните среди, за да бъде избегнато повтарянето на грешки от недалечното минало.

Втора глава е с наименование „*Настоящото на висшето образование по счетоводство – интегрирана образователна рамка, базирана на компетенции*“. Задачата в тази глава е да се анализира необходимостта от по-солидна хуманистична перспектива във висшето образование по счетоводство към настоящия момент. Критичният анализ в изложението разкрива, че разработената от Lawson и др. (2014 и 2015) образователна рамка, която оставя неизследвани концептуалните основи на висшето счетоводно образование и неговите философски фундаменти, води до модел на изцяло професионално образование (vocational education) – както по отношение на цели, така и по отношение на съдържание. В допълнение, тя е основана на едно твърде тясно разбиране за понятието „професионална компетенция“ и страда от липсата на компетенции от по-високо ниво, които да интегрират останалите знания и умения. Тези ограничения на образователната рамка създават риск от развитие на непълни компетенции и качества у студентите. Изложението достига до извода, че понастоящем съществува нужда от солидна хуманистична основа на образованието по счетоводство. При това, въпросната нужда е многостранна. Хуманистичната перспектива привежда счетоводното образование в съответствие с фундаменталните ценности на образованието, в т.ч. и на академичните традиции, и го приближава до образователните модели, възприети в другите професии (медицина, право и инженерство). Тя допринася и за решаването на някои от ключовите проблеми на образованието за счетоводната професия. Не на последно място, по-солидната хуманистична основа би улеснила реформата в счетоводното образование в посока на неговото адекватно адаптиране към променящата се бизнес среда и разширяващите се функции на счетоводната професия.

Трета глава е озаглавена „*Бъдещето на висшето образование по счетоводство – феноменологична образователна рамка*“. Нейната задача е да се определи приложимостта на феноменологията при реформирането на счетоводното образование към възприемане на по-хуманистични образователни цели и да се разшири предлаганата от Lawson и др. (2014 и 2015) образователна рамка, базирана на компетенции. Изследването разкрива, че феноменологията, като философия на образованието, е особено подходяща за реформа в счетоводното образование, насочена към възприемане на по-хуманистични цели. Някои от причините за това твърдение са например, че феноменологичната философия се фокусира върху студентите като субекти, които създават смисъл; допълва едностранчивия фокус на всяко едно професионално мотивирано образование и, не на последно място, осигурява платформа от педагогически подходи, които подкрепят образованието, фокусирано върху студента, както и диалогичното обучение. Феноменологията предлага нова – широко формираща цел на счетоводното образование, която, на свой ред, предполага три ключови

метакомпетенции – (1) автентичен стил на мислене; (2) автентичен стил на действия и (3) автентичен стил на интерсубективност. Тези метакомпетенции не само опосредстват постигането на широко формиращата образователната цел, но и организират, подсилват и интегрират другите компетенции и качества. Предложената в монографията феноменологична образователна рамка значително намалява риска от дефицитен модел на счетоводно образование. От една страна, тя предлага балансиран образователен модел, който запазва своята основна професионална област, като същевременно поддържа личностното развитие на студентите като крайна цел, сама по себе си. От друга страна, предложеният образователен модел едновременно прави възможни и насърчава най-важните и желани характеристики на образователната рамка, базирана на компетенции. Сравнителният анализ разкрива, че феноменологичната образователна рамка е напълно съвместима с други общи образователни рамки, с професионални образователни модели, както и с базови академични изисквания и стандарти.

Четвърта глава е със заглавие „*Стратегии на преподаване, подкрепящи феноменологичната рамка за счетоводно образование*“. Задачата в нея е да се проучат стратегиите за преподаване, които могат да бъдат използвани за развитието на феноменологично обосноващите метакомпетенции в счетоводното образование. Обособените части на тази последна глава представят поотделно различните стратегии на преподаване, в т.ч.: либералното образование в професионален контекст (*liberal education*); диалогичното образование (*dialogic, problem-posing education*); ученето чрез опит (*experiential learning*); ситуационното учене (*situated learning*) и образованието чрез „скрит учебен план“ (*hidden curriculum*). Изтъкнато е, че ключово значение имат идентифицирането и развитието на „сигнатурна педагогика“ (*signature pedagogy*) на счетоводната професия. Доколкото приложението на тези стратегии е илюстрирано с множество примери от реални курсове, преподавани в различни икономически университети по света, тази глава има в известна степен характер на емпирично изследване.

Изложението завършва с резюме на основните изводи и призив за по-нататъшна дискусия по проблемите на счетоводното образование. Включени са общо три приложения, които съдържат основните препоръки на най-значимите модели за промяна в образованието за счетоводната професия в световен мащаб.

2.2. Пожаревска, Р., С. Трифонова, М. Мусов, Т. Дончев, Хр. Маврудиев и Н. Кацарски. (2016). *Адаптиране на учебни програми към изискванията на Institute of Chartered Accountants in England and Wales*. София, ИК – УНСС. ISBN 978-954-644-904-7. Авторско участие в колективна монография: глава втора (с. 20–47), глава шеста (с. 133–161) и глава осма (с. 187–194). Авторски текст: 57 страници, 2.6 изд. коли.

Колективната монография съдържа резултатите от изследване, финансирано със средства от фонд НИД на УНСС, договор № НИД НИ 1-1/2013. Целта на изследването е да бъдат открити и очертани допирателните точки в съдържанието на учебните програми по специализираните учебни дисциплини на Финансово-счетоводния факултет при Университета за национално и световно стопанство (ФСФ при УНСС) и по модулите от квалификациите на Института на дипломираните експерт-счетоводители на Англия и Уелс (ICAEW), както и да се предложат насоки за усъвършенстване на учебните програми във ФСФ, така че на студентите, които кандидатстват за получаването на квалификациите на ICAEW, да бъдат признати изпитите от първо сертификационно ниво. Предмет на изследването са специализираните учебни дисциплини на ФСФ при

УНСС. Обект на изследването са учебните програми на специализираните дисциплини на ФСФ.

Втора глава е озаглавена „Проучване и сравнителен анализ на учебни програми и учебни материали по модул „Управленска информация“ (Management Information)”. Нейните задачи са: (1) изследване на изискванията на ICAEW относно признаването на модул “Управленска информация”; (2) обосноваване на необходимостта от промени в съществуващите учебни програми във ФСФ и (3) представяне на постигнатите резултати. Първоначално са разгледани същността и значението на модула. Дискутирани са неговото място в квалификациите на ICAEW, целта и съдържанието на обучението, както и очакваните резултати. Впоследствие са идентифицирани дисциплините във ФСФ с потенциал да покрият изискванията за модул „Управленска информация“. Въз основата на сравнителен анализ е установено, че в своята съвкупност съществуващите дисциплини „Управленско счетоводство“ и „Корпоративни финанси“ изцяло покриват целите и съдържанието на обучението по модул „Управленска информация“, както и очакваните резултати от това обучение. В края на изложението са представени постигнатите резултати – признаването на изпита по модул „Управленска информация“ за всички студенти на ФСФ, които са положили успешно изпитите по двете дисциплини („Управленско счетоводство“ и „Корпоративни финанси“), преподавани във ФСФ при УНСС (считано от академичната 2014/2015 г.).

Шеста глава е озаглавена „Проучване и сравнителен анализ на учебни програми и учебни материали по модул „Право“ (Law)”. Нейните задачи са: (1) изследване на изискванията на ICAEW относно признаването на модул “Право”; (2) обосноваване на необходимостта от промени в съществуващите учебни програми във ФСФ и (3) представяне на постигнатите резултати. Първоначално са разгледани същността и значението на модула. Дискутирани са неговото място в квалификациите на ICAEW, целта и съдържанието на обучението, както и очакваните резултати. Впоследствие са идентифицирани дисциплините във ФСФ с потенциал да покрият изискванията за модул „Право“. Въз основата на сравнителен анализ е установено, че в своята съвкупност съществуващите учебни дисциплини (в т.ч. „Основи на правото“, „Търговско право“ и „Трудово и осигурително право“) покриват целите и съдържанието на обучението по модул „Право“, с изключение на една ключова тематична област. Тя касае влиянието на наказателното право върху бизнеса и професионалните услуги. В резултат, обоснована е необходимостта от включване в учебните планове на бакалавърските специалности във ФСФ на нова факултетна избираема учебна дисциплина в областта на наказателното право. (В отговор на тази необходимост в края на академичната 2014/2015 г. от Юридическия факултет при УНСС е разработена нова дисциплина „Наказателноправна защита на финансово-счетоводната система“.) В края на шеста глава са посочени постигнатите резултати – признаването на изпита по модул „Право“ за всички студенти на ФСФ, които са положили успешно изпитите по всяка една от четирите дисциплини („Основи на правото“, „Търговско право“, „Трудово и осигурително право“ и „Наказателноправна защита на финансово-счетоводната система“), преподавани във ФСФ при УНСС (считано от академичната 2015/2016 г.).

Осма глава е със заглавие „Осигуряване на по-висока информираност на студентите относно квалификацията „Дипломиран експерт-счетоводител“ (ICAEW ACA qualification) и квалификацията по „Финанси, счетоводство и бизнес“ (ICAEW CFAB qualification)”. Тази глава има за задача да представи проведеното в рамките на проекта анкетно проучване. Първоначално изложението разкрива основната цел и предмета на проведеното проучване, както и информация за анкетираните лица.

Впоследствие са представени резултатите. Като цяло студентите на ФСФ при УНСС показват задоволително познаване на регулаторната рамка на международните счетоводни стандарти (МСС/МСФО) и относително добро познаване на процеса на разработване и приемане на стандартите. Студентите обаче притежават частични познания относно същността, съдържанието и приложимостта на международните счетоводни стандарти. Най-голяма неяснота респондентите показват по въпроси, свързани с влизането в сила на стандартите. В края на изложението на осма глава са систематизирани всички мероприятия на ФСФ, организирани с цел преодоляване на негативните аспекти, идентифицирани в проведеното анкетно проучване.

3. Студии

3.1. Musov, M. (2016). *Beyond Vocationalism: Toward a Phenomenologically Informed Framework for Accounting Education* (Working Paper Series). ISSN 1556-5068.

(Available at: <https://ssrn.com/abstract=2782203> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2782203>.)

Студията е приета и разпространена в: INNOVATION EDUCATOR: COURSES, CASES & TEACHING eJOURNAL, Vol 4, Issue 25, June 02, 2016; COGNITIVE SOCIAL SCIENCE eJOURNAL, Vol 8, Issue 97, June 08, 2016; CONTINENTAL PHILOSOPHY eJOURNAL, Vol 9, Issue 12, May 31, 2016 и PHILOSOPHY OF SCIENCE eJOURNAL, Vol 9, Issue 23, May 31, 2016. Авторски текст: 71 страници.

The humanistic perspective has been at the heart of accounting's struggle to identify itself as an academic discipline and also an integral part of all influential models for redirecting accounting higher education in the U.S. The most recent attempt in developing curricular recommendations for accounting education – the integrated competency-based framework (Lawson et al. 2014, 2015) – seems to disregard this tradition. By leaving the conceptual foundations of accounting education unexamined, the framework is bound to result in an educational model that is vocational in intent and in nature, and that could lead accounting education in a direction opposite to what it most needs.

The *general goal* in this paper is to spark a renewed interest and debate about the philosophical issues regarding accounting education and the profession at large. A more *specific goal* is to offer some observations and suggestions on the future of accounting education, more with the intent of spurring a dialogue than as a solution. Building on the previous works of the author on the phenomenology as a philosophy of education that underpins the humanistic perspective [see p. 5.1 below], this paper contributes to the extant literature by *originally introducing the idea of a phenomenologically informed framework for accounting education*. The development of a full new framework for accounting education is a formidable task and is out of the scope of this study.

The paper is organized in four main parts. The *first section* gives some sense of history and a review of the long-standing debate about vocational versus liberal traditions in accounting education help provide a proper context. The *second section* justifies the need for a perspective on accounting education that goes beyond the vocational one. The *third section* introduces the central argument of the paper – phenomenological constructivism has crucial implications for education, learning, and teaching in accounting, without being coextensive with liberal education. Key among these implications is the understanding that accounting higher education is to develop students' thinking in multiple perspectives, to encourage their creative and moral actions, and to enhance their reciprocal interactions within the social framework, in which all

their thoughts and actions make a difference and find sense. More importantly, this should be approached not as piecemeal competencies, but merely as a style – as something that organizes thoughts and actions, relating them to the more general character traits, and that unfolds itself as a single, unified whole, developing integrity in personal and professional contexts. The *last section* examines the outlined phenomenologically informed educational framework in terms of its potential to resolve the problems addressed. The *conclusion* of the paper is clear: If accounting education really aims to develop integrated competencies, its core objectives should reflect the core drivers of that integration, and this suggests that personal considerations should be pivotal to the accounting curriculum. A failure to implement this will maintain the vocational status quo of accounting higher education, which will increase over time its distance from the intrinsic intellectual, moral, and civic values of any education.

4. Статии в специализирани индексирани научни списания

4.1. Мусов, М. (2016). Адаптиране на учебни програми във висшето икономическо образование към изискванията на международно признати професионални квалификации – методология и ограничения. *Икономически и социални алтернативи*, 2. София, ИК – УНСС: 120–139. ISSN 1314-6556.

(Достъпно на: <https://ideas.repec.org/a/nwe/iisabg/v2016i2p120-139.html>.)

Съществуващите проблеми във висшето икономическо образование (включително в образованието по счетоводство, финанси и финансов контрол) на глобално и местно ниво налагат необходимостта от промени, чиято крайна цел винаги е по-високото качество в образованието. Прагматично погледнато, тази цел се свежда до постигането на по-висока добавена стойност за студентите. Една от основните мерки за повишаване на добавената стойност на икономическото образование е актуализацията на учебните програми. Пример за такава мярка, обект на дискусия в статията, е изследователски проект на Финансово-счетоводния факултет при Университета за национално и световно стопанство (ФСФ при УНСС), реализиран в сътрудничество с Института на дипломираните експерт-счетоводители на Англия и Уелс (ICAEW).

Прилагайки хипотетико-дедуктивния подход, статията има за цел да обобщи взаимосвързаните елементи на изследователския проект – съществуващите проблеми, адресираните цели, избраните методи и очакваните резултати, в *обща методологична рамка за адаптиране на учебни програми във висшето икономическо образование към изискванията на международно признати професионални квалификации*. В това се състои и приносът на разработката към съществуващата литература.

Изложение е структурирано по следния начин. В *първата част* е обоснована необходимостта от промени в образованието по счетоводство (в т.ч. и необходимостта от проекта на ФСФ) в контекста на съществуващите проблеми в икономическото образование. Във *втората част* са представени във взаимосвързано единство основната цел, методите, дейностите и резултатите на изследователския проект на ФСФ, като самите те са систематизирани в обща методологична рамка. В *третата част* обект на дискусия са предизвикателствата и резултатите на подобни инициативи, както и някои техни ограничения. Тя повдига два важни въпроса, които очертават насоки за бъдещи изследвания. Статията завършва с кратко *обобщение* на изводите.

Научно-приложният принос на предложената обща методологична рамка се доказва със самата реализация на проекта, като специфична форма на проверка на разработената методология, както и с постигнатия краен резултат – международно

признатия профил на образованието в УНСС в областта на финансите, счетоводството и финансовия контрол. Той се изразява в признаването на правото на обучение по общо шест от петнадесетте модули от квалификацията „дипломиран експерт-счетоводител” на ICAEW. Последното повишава добавената стойност за студентите във ФСФ при УНСС най-малко в следните аспекти: по-добри възможности за бъдещо професионално обучение и развитие; професионални компетенции, които съответстват по-плътено на потребностите на работодателите и на нуждите на студентите за целите на дългосрочното кариерно развитие; по-кратко време и по-ниски разходи за обучение по следдипломни професионални квалификации. Приложеният изследователски подход и постигнатите резултати придават на разработената методология универсален характер и приложимост в други подобни инициативи.

4.2. Мусов, М. (2017). Общественият договор на счетоводството, Част I: Ангажиментите на одиторската професия. *Списание ИДЕС*, бр. 01/2017. ISSN 1314-8990. (Достъпно на: <http://ides.bg/media/1411/01-2017-mmusov.pdf>.)

Всяка една професия се основава на „обществен договор“ – негласно споразумение между професията и обществото, в рамките на което тя получава значителна автономия и привилегиите за саморегулиране в замяна на ангажимента за придържане към определен професионален идеал. През изминалото десетилетие одиторската професия в световен мащаб загуби своето право на саморегулиране, защото не успя да оправдае доверието на обществото. Кризата на доверие е резултат от криза на идеала на професията, по отношение на който към момента липсва консенсус. Докато в медицината, инженерството или правото има ясно разбиране относно фундаменталните професионални ценности, в счетоводството съществуват две концептуално различни разбираня относно основните ангажименти и отговорности на професията: едното виждане се основава на защитата на широкия публичен интерес (Pathways Commission, 2012); другото – на защитата на интересите на индивидуалната организация (Lawson и др., 2014; 2015). Изборът между тях е ключов за бъдещето на одиторската професия и на счетоводното образование.

Целта на статията е да се обоснове необходимостта от широк и силен социален дискурс при формулирането на обществения договор на одиторската професия. Основната теза е, че абсолютизирането на създаването на стойност в организациите като основен приоритет на професията напълно компрометира нейния истински идеал, свързан с осигуряването на надеждна счетоводна информация за просперитета на обществото. Единствено съпричастността към този висш идеал гарантира на одиторската професия висок престиж и доверие.

Задачите на изследването са условно обособени в отделните негови части. В *първата част* на статията са проучени разбиранята за обществен договор, които съществуват в други изучавани професии. Във *втората част* са дискутирани двете алтернативи на обществен договор на счетоводната и в частност на одиторската професия, предложени неотдавна от водещи в света професионални организации. В *третата част* логически е обоснована необходимостта от обществен договор на одиторската професия, който е основан на професионален идеал, свързан с предоставяне на услуги в интерес на обществото като цяло. Гледните точки на привържениците и на противниците на този идеал са обект на дискусия в *последната част* на статията.

4.3. Мусов, М. (2017). Общественият договор на счетоводството, Част II: Ангажиментите на висшето счетоводно образование. *Списание ИДЕС*, бр. 02/2017. ISSN 1314-8990. (Достъпно на: <http://ides.bg/media/1447/02-2017-m-musov.pdf>.)

Гарант за изпълнението на „обществения договор“ на всяка една професия – на нейните ангажименти за придържане към професионалния идеал да се защитава широкия обществен интерес – са високите морални критерии на членовете на професионалната общност. За тяхното съзнателно възпитаване висшето образование по счетоводство може да има съществен принос. Проблемът е, че традиционните курсове по професионална етика не гарантират успех в това начинание. От една страна, те абсолютизират различните правила за етично поведение, но не акцентират върху развитието на личността на студентите. От друга страна, тези курсове разчитат на педагогически подходи, които представят етичните проблеми единствено като част от определени, несвързани с личността, кодекси за професионално поведение, вместо да целят създаването на смисъл от страна на студентите относно етичните измерения на проблемите. Необходими са промени, както във фокуса на курсовете по професионална етика, така и в прилаганите преподавателски подходи.

Целта на статията е да предложи насоки за образователна реформа, която да направи идеала на професията по-лесно достижим, като го превърне в приоритет на академичната подготовка на бъдещите професионалисти. Основната теза е, че адресирането по подходящ начин на абсолютните морални добродетели и ценности в счетоводното образование има потенциала да създаде усещане у бъдещите професионалисти за начина, по който изборът на професия и следването на нейния идеал създават смисъл в живота на отделната личност и в този на обществото. Това е пътят към истинския професионализъм и е единственият възможен, който има потенциала да върне на одиторската професия изгубения престиж и доверие.

Изложението е структурирано в четири части. В *първата част* са анализирани проблемите на курсовете по професионална етика в счетоводното образование. Въз основа на този анализ, във *втората и третата част* на изследването последователно и логически е обоснована необходимостта от промяна във фокуса на курсове по професионална етика и от подобрения в прилаганите педагогически подходи. Съответствието на направените предложения с идеи и виждания от близкото и далечното минало е обект на дискусия в *последната част* на статията.

4.4. Мусов, М. (2017). Общ модел за вземане на специфични управленски решения за оперативната дейност: методология и етапи. *Икономически и социални алтернативи*, бр. 3. София, ИК–УНСС: 77–86. ISSN 1314-6556. (Достъпно на: <https://ideas.repec.org/a/nwe/iisabg/v2017i3p77-86.html>.)

Специфичните управленски решения са краткосрочни решения, свързани с оперативната дейност на предприятието, които нямат рутинен характер, и са прекалено разнородни. Те включват например решенията за добавяне/закриване на оперативни сегменти, решенията за производство/доставка на компоненти, ценовите решения във връзка с еднократни специални поръчки и др. Проблемът е, че в управленското счетоводство не съществува универсален модел за вземане на такъв тип решения, който да открие общото между всички тях и с това да улесни, както тяхното изучаване, така и прилагането им в практиката. *Обосноваването на общ модел за вземане на специфични*

управленски решения е основната цел на статията. Тя се постига посредством три конкретни задачи на изследването, обособени в отделните негови части. В *първата част* е обоснована необходимостта от общ модел за вземане на специфични управленски решения. Във *втората част* е представен предложеният модел – неговите етапи и характерна методология. В *третата част* са включени някои открити въпроси, свързани с ползите от модела и възможностите за неговото по-нататъшно усъвършенстване. Изследването прилага изцяло дедуктивния подход.

Статията има научен и научно-приложен принос. Приносът към съществуващата литература се заключава в интегрирането на основните етапи на процеса на вземане на управленски решения с двата ключови елемента от методологията на изработването на специфични управленски решения. Единият от тези елементи е *използването на съответстваща (уместна) информация (relevant-information approach)*, т.е. разграничаването на информацията на съответстваща и несъответстваща за даденото решение. Другият елемент е *прилагането на подхода на калкулиране по променливи разходи (contribution approach)*, който значително улеснява сравняването на съответстващата информация за отделните алтернативни решения. Приносът на статията за счетоводната практика се състои в предлагането на работещ модел, който подпомага счетоводителите да участват адекватно в процеса на вземане на управленски решения по начин, генериращ по-висока стойност за отделните предприятия, за професията и за обществото като цяло.

4.5. Musov, M. (2017). It Doesn't Matter How We Assess the Competencies in Accounting Education? *Economic Alternatives Journal*, Issue No. 3. Sofia: UNWE Publishing complex: 429–448. ISSN 1312-7462.

(Достъпно на: <http://www.unwe.bg/eajournal/en/journalissues/article/12160>.)

The paper *aims* to contribute to the debate on the problems of accounting education by sharing some of what we – the Department of Accounting and Analysis at the University of National and World Economy, Bulgaria – have concluded in discussions about a paper-based versus a computer-based state exam in accounting, in hope that some of the ideas might be useful to other higher education institutions. The paper suggests that *what values one teaches is equally important to considering how we assess the level of competencies students have achieved*. In seeking to expound this thesis, it explores the need for a broad societal perspective on the accounting's value proposition – how accountants provide benefit to society at large – as well as the implications this proposition have for reforming higher education in accounting.

This paper is organized as follows. The *first section* critically discusses two recently suggested accounting's value propositions and explores the need for a broad societal value proposition for the future of the profession and its education. The *second section* gives some suggestions on how to make the profession's ideal more easily achievable. The *last section* discusses the (ir)relevance of the paper-based versus computer-based assessment debate in the context of the students' commitments to the profession's values. The general implication of this entirely qualitative study is crystal clear: what cannot be tested in computer-based exams cannot be tested on paper-based exams as well. The converse is also true. If it is at all possible to assess students' ethical reasoning capacity – the core driver of the commitments to the profession's ideal, then computer-based examination is as relevant as the paper-based exam. Within the undergraduate accounting education this seems to hold true even when computer-based exam platform allows only for multiple-choice questions.

5. Статии в специализирани научни списания с редколегия

5.1. Musov, M. (2015). What is Wrong with Accounting Curricula? In *The Economy of Bulgaria and European Union – Contemporary Challenges and Solution Approaches (collective monograph)*, Sofia: UNWE Publishing complex: 261–273. ISBN 978-954-644-759-3. (Available at: <https://ssrn.com/abstract=2666125>.)

Статията е приета и разпространена в: COGNITIVE SOCIAL SCIENCE eJOURNAL, Vol 7, Issue 183, October 13, 2015 и CONTINENTAL PHILOSOPHY eJOURNAL, Vol 8, Issue 19, October 06, 2015.

В периода 16.11.2015 – 01.12.2015 г. статията е включена в списъка на топ 10 на най-сваляните от потребителите статии (SSRN's Top Ten download list), публикувани през последните 60 дни в световната мрежа Social Science Research Network (SSRN).

Постижението е за следните четири тематични области: (1) Accounting Educator: Courses, Cases & Teaching; (2) Continental Philosophy; (3) Phenomenology (Topic) и (4) Business (Topic).

The goal of this paper is to give answers to the following questions: What in philosophical terms are the goals of accounting education embedded in the competency-based educational framework proposed by Lawson et al. (2014)? and Is the future of accounting higher education only as occupational (although professional) education?

The paper is organized as follows. The *first section* provides a review of the literature that explores what was deemed wrong with accounting curricula. This review includes a very brief summary of the competency-based educational framework. The *second section* critically examines the foundations of the framework based on a review of the literature in the field of philosophy of education. The *third section* contributes to the existing literature by the novel idea to integrate the existential phenomenology as a non-vocational foundation of the framework. The *fourth section* contains a brief discussion on the possible advantages of the approach proposed. Specifically, the main argument is that existential-phenomenological approach contributes to the education of graduates who are perceived to be reflective personalities rather than to be just highly adaptive professional. This section also gives some very general suggestions on how to implement that approach in accounting education. The paper concludes with a summary.

5.2. Musov, M. (2017). Time-Driven Activity-Based Costing: Potential for Application at the SMEs in Poland and Bulgaria. In Z. Leszczyński (Ed.) *Contemporary Issues of Accounting and Management in Poland and in Bulgaria*. Lodz: Lodz University of Technology Press: 126–138. ISBN 978-83-7283-834-6. (Available at: <https://ssrn.com/abstract=2924495>.)

Статията е приета и разпространена в: MANAGERIAL ACCOUNTING eJOURNAL, Vol 9, Issue 10, March 14, 2017; MANUFACTURING, SERVICE, & SUPPLY CHAIN OPERATIONS eJOURNAL, Vol 10, Issue 8, March 10, 2017; OPERATIONS RESEARCH eJOURNAL, Vol 10, Issue 9, March 10, 2017; OPERATIONS MANAGEMENT eJOURNAL, Vol 10, Issue 9, March 09, 2017; OPERATIONS STRATEGY eJOURNAL, Vol 10, Issue 4, March 09, 2017.

Despite the growing popularity of the Activity-Based Costing (ABC) approach over the last 30 years, its recent development – the Time-Driven Activity-Based Costing (TDABC) concept (Kaplan and Anderson, 2004) – remains largely unknown for the economic science and business practice in Central and Eastern Europe, Poland and Bulgaria included. This paper argues that this omission is a grave shortcoming, because, the extant research has suggested that TDABC has the potential to eliminate the main barriers to implementing, maintaining and modifying an ABC model at most organizations, especially at the small and medium-sized enterprises (SMEs).

The broad goal of the paper is to spark a renewed interest about the issues of strategic cost management at large. A more specific goal is to make the new TDABS concept popular in Central and Eastern Europe, which to enable its further theoretical development, as well as its practical implementation. The work is organized as follows. The first two sections present the ABC and the TDABC and discuss their strengths and weaknesses. The third section explores the possible application of the TDABC approach at the SMEs in Poland and in Bulgaria. On the one hand, this paper suggests that implementing advanced costing systems such as TDABC in the SMEs in Poland and Bulgaria would have a greater impact on the general socioeconomic development than any improvements in managing costs of the large enterprises. This is because the SME sector plays a relatively more important role in these countries than large enterprises do. On the other hand, the paper argues that TDABC is an appropriate costing approach for the SME sector in Poland and Bulgaria for the following reasons: (1) SMEs in the two countries seem to be relatively more labor-intensive; (2) TDABC models have the potential power to contribute to solving some of the most pressing problems of the Polish and Bulgarian SMEs – e.g. markets, competition, manufacturing costs, access to finance, etc.; and (3) the TDABC approach – that engages relatively few resources, needs data about a relatively small pool of activities, and does not require continuous employee interviews and resurveys – seems to have greater potential for implementation at the SMEs than the traditional ABC approach has.

5.3. Мусов, М. (2017). Общ модел за вземане на специфични управленски решения за оперативната дейност: приложение. В Сборник научни статии, Катедра „Счетоводство и анализ“, УНСС. София, ИК – УНСС. (под печат)

Статията е продължение на усилията по разработване на общ модел за вземане на специфични управленски решения. Постигнатото до момента по разработването на такъв универсален модел се заключава в обосноваването на неговите основни етапи и приложима методология [вж т. 4.4 по-горе]. Това, което все още не е разгледано, е конкретното приложение на разработения модел.

Целта на статията е да демонстрира приложението на етапите и методологията на общия модел за вземане на специфични управленски решения с помощта на три илюстративни примера. В първата част е представено приложението на модела в решение от типа „Добавяне/закриване на оперативни сегменти“. Във втората част е включен пример за управленско решение от типа „Производство/доставка на компоненти“. В третата част е илюстрирано използването на модела за обосноваване на ценово решение във връзка с еднократна специална поръчка.

В заключението на статията е изтъкнато, че бъдещите усилия по усъвършенстване на предложения модел следва да се фокусират не само върху инкорпорирането на допълнителни методи (например калкулирането на базата на дейности) или на допълнителни етапи (например оценката на изпълнението на решението). Необходимо е също тези усилия да са насочени към оспорване на нереалистичната хипотеза за напълно рационални икономически агенти и да предлагат алтернативни допускания, които да отразяват по-точно сложната човешка природа и съвременните социални и икономически реалности. Всичко това ще предпостави еволюционното развитие на модела и ще повиши неговата полезност, както за счетоводната, така и за по-общата икономическа теория и практика.

6. Участия в конференции в страната

6.1. Мусов, М. (2014). Перспективи за развитието на учебните планове по счетоводство: утилитарният подход не е достатъчен. В *Проблеми при обучението по счетоводство, анализ и контрол – Сборник с доклади от научна конференция, 12–13 септември 2014 г., Варна, ИУ „Наука и икономика“*: 292–311. ISBN 978-954-21-0799-6. (Available at: <https://ssrn.com/abstract=2666170>.)

Научният доклад е най-ранният авторов опит за критичен анализ на съвременните опити за реформа на висшето счетоводно образование по света. Неговата *цел* е да даде *общи насоки за подобряване на учебните планове по счетоводство* като едно от средствата за повишаване качеството на висшето образование в страната.

В *първата част* на доклада са представени съвременните тенденции в развитието на учебните планове по счетоводство в англосаксонския свят. Достига се до извода, че единственият принцип, който формира тези тенденции, е пазарният. Иначе казано, препоръките за разработване на учебните планове почиват изцяло на утилитарни начала – ползата за студентите по отношение кариерното развитие и ползата за организациите във вид на добавена стойност. Логически се аргументира изводът, че утилитарният подход е недостатъчен като единствен критерий при формирането на учебните планове по счетоводство. С цел преодоляване нищетата на абсолютния утилитаризъм в образованието, във *втората част* на доклада се пледира за търсенето на нова неутилитарна перспектива на образователните модели на бъдещето. В *третата част* са очертани основните характеристики, които тази неутилитарна перспектива трябва да притежава. В последната, *четвърта част* обект на критичен анализ са други логически несъответствия на съвременните препоръки за образователна реформа. Заключениеето подобаващо обобщава изводите и насърчава усилията за подобряване на висшето счетоводно образование.

6.2. Musov, M. (2016). Vocationalism in Accounting Education: A Critique. В *Дванадесета международна научна конференция на младите учени “Икономиката на България и ЕС: наука и бизнес” – Сборник с доклади от научна конференция, 11 ноември 2016 г., София, Издателство на ВУЗФ*: 321–337. ISBN 978-954-8590-41-9. (Available at: <https://ssrn.com/abstract=2883999>.)

Научният доклад е приет и разпространен в ACCOUNTING TECHNOLOGY & INFORMATION SYSTEMS eJOURNAL, Vol 9, Issue 2, January 17, 2017.

В периода 28.02.2017 – 15.03.2017 г. докладът е включен в списъка на топ 10 на най-сваляните от потребителите статии (SSRN's Top Ten download list), публикувани през последните 60 дни в световната мрежа Social Science Research Network (SSRN).

Постижението е за следните две тематични области: (1) Accounting Educator: Courses, Cases & Teaching и (2) Accounting Technology & Information Systems.

Accounting higher education today is plagued with many crucial problems. Traditionally, the discussion on how to solve these problems has taken place between two extreme educational paradigms – the vocational and the liberal one. However, previous recommendations for a greater emphasis on the liberal paradigm in accounting education had partial success, because they have been misunderstood by accounting faculties. This paper argues that the current recommendations for reforms in accounting education face the same risk of misunderstanding, which in turn leads to mediocrity in their implementation.

The *central thesis* of this paper is that *revealing the largely discredited nature of vocationalism will help accounting faculties to understand why too single minded a focus on the vocational is flawed* and this, in turn, will help for the proper understanding of the messages for reforms. For that reason, the *first part* explores the need for a structured critique of the vocational paradigm in accounting higher education. The *second part* explores the multi-perspective critique of vocationalism in more detail. Four important conclusions emerge from this. First, the philosophical underpinnings of vocationalism are at odds with the intrinsic values of education. Second, vocationalism alienates accounting from academic traditions. Third, any overwhelming vocational focus does not correspond to the educational developments in the other learned professions. Fourth, vocationalism has only a slight potential to solve the challenges facing the profession and its education. The paper concludes with a brief summary and a call for further discussions.

6.3. Мусов, М. (2017). Управленското счетоводство в съвременната бизнес-среда – необходимост от промяна и насоки за развитие. В Бизнесът в 21 век /тенденции и предизвикателства/ – Сборник с доклади от научна конференция, 26 май 2016 г., София, ИК – УНСС: 423–437. ISBN 978-954-644-937-5. (Available at: <https://ssrn.com/abstract=2925079>.)

През 80-те години на ХХ в. много от моделите в управленското счетоводство се оказаха остарели и до голяма степен загубили значение за управленските решения (Johnson и Kaplan 1991[1987]). От тогава до сега промените в бизнес-средата продължиха да поставят на дневен ред нови предизвикателства пред управлението на организациите. В същото време, в отговор на тези промени, в управленското счетоводство бяха разработени нови методи, подходи и техники. Въпреки това, днес то все още не е възвърнало напълно своята полезност за управлението.

Какво е необходимо да се направи, за да може управленското счетоводство отново да възвърне своето значение за рационалното управление на организациите през ХХI в., е основният въпрос, обект на дискусия в научния доклад. Той е структуриран както следва. В първата част се разглеждат някои от основните характеристики на съвременната бизнес-среда и предизвикателствата, които тя създава за управлението и управленското счетоводство. Във втората част е обоснована необходимостта от промяна в бъдещото развитие на управленското счетоводство – изместване на фокуса от създаването на информация към създаването на полезност от информация. В третата част са дискутирани основните ползи от предлаганата промяна по отношение на: (1) академичните изследвания в областта на управленското счетоводство; (2) ролята на управленските счетоводители в организацията и (3) подготовката на бъдещите управленски счетоводители.

Основният аргумент на научния доклад е, че стойността на една организация днес не е пряка функция на количеството разполагаема информация, а на смисъла или знанието, извлечени от нея. Следователно, новите бизнес реалности (икономическа глобализация, информационни технологии и интернет, балансирано устойчиво развитие и др.) налагат счетоводството в бъдеще да се фокусира не върху създаването на информация, а върху създаването на смисъл от информацията. Промяната във фокуса има потенциала да допринесе за възвръщането на изгубената полезност на управленското счетоводство, което е важно не толкова за самото управленско счетоводство, колкото за управлението и най-вече за обществото. Разгръщането на този потенциал изисква само две условия. Първото – необходимото условие – е да се започне с търсенето на смисъл. Второто – достатъчното условие – е да се приключи със създаването на смисъл – за организациите и за обществото като цяло.

6.4. Мусов, М. (2017). Калкулиране на базата на дейности, свързано с фактора време – същност и приложение в малките и средните предприятия. В *International Scientific Conference “High Technologies. Business. Society”*, 13–16 March 2017, Borovetz – *Proceedings, Vol. II „Business. Society”*, Sofia, Scientific Technical Union of Mechanical Engineering: 192–195. ISSN 2535-0005.

(Достъпно на: <http://hightechsociety.eu/sbornik/2-2017.pdf>.)

Основната цел на научния доклад е да популяризира на национално ниво новата концепция за калкулиране на базата на дейности, свързано с фактора време, (TDABC). Изложението е структурирано в три части. В първата част е представена методиката на приложение на традиционния подход ABC и на подхода TDABC и е извършен сравнителен анализ. Във втората част са систематизирани относителните предимства и недостатъци на подхода TDABC. В третата част са обосновани приложимостта на TDABC в малките и средните предприятия и потенциалът на подхода да взаимодейства с други иновативни управленски системи, например със системите за планиране на ресурсите на предприятието (ERP).

В заключение се обосновава изводът, че решението за прилагането на TDABC подхода е стратегическо решение, което трябва да почива на два важни постулата, които винаги са направлявали теорията и практиката на управленското счетоводство. Първо, ползите от въведения подход следва да превишават свързаните с него разходите. А те, както е добре известно, се простират отвъд разбирането за парични приходи и разходи. Специален акцент е необходим върху поведенческите аспекти, свързани с вземането на решението и с последващата оценка на ефективността. Второ, за различни цели могат и следва да бъдат използвани различни подходи на калкулиране. От тази гледна точка подходите ABC и TDABC не са взаимоизключващи се, а са по-скоро взаимодопълващи се. Така например, докато традиционният подход ABC е изключително приложим за целите на анализа на себестойността и на рентабилността по отделни обекти на калкулиране, то подходът TDABC е по-полезен при оптимизацията на капацитета на предприятието.

6.5. Мусов, М. (2017). Как инженерното образование може да помогне на счетоводното образование? В *International Scientific Conference “High Technologies. Business. Society”*, 13–16 March 2017, Borovetz – *Proceedings, Vol. II „Business. Society”*, Sofia, Scientific Technical Union of Mechanical Engineering: 228–231. ISSN 2535-0005.

(Достъпно на: <http://hightechsociety.eu/sbornik/2-2017.pdf>.)

Че проблемите на висшето счетоводно образование днес са наистина много, е известно на всички в професионалните среди. Основните сред тях са: (1) остарелите и тясно фокусирани учебни планове (в т.ч. цели и съдържание) и (2) компрометираните педагогически подходи. Че счетоводната (в т.ч. одиторската) професия понастоящем също е изправена пред трудности – отново не е тайна, нито за изследователите, нито за практикуващите счетоводители и одитори. Нейният най-голям проблем е загубата на привилегиата за саморегулиране. Ясно е, че е необходима реформа в подготовката на бъдещите професионалисти. Тя трябва да възвърне изгубеното обществено доверие и престиж на счетоводната професия и да повиши добавената стойност на образованието по счетоводство. Тази реформа има нужда от: (1) консенсус по отношение фундаменталните ценности на счетоводната професия; (2) визия за целите и съдържанието на образователните модели на бъдещето и (3) яснота относно характеристиките на новите преподавателски стратегии.

Основната цел на научния доклад е да се обоснове как образованието за инженерната професия (където фундаменталните професионални ценности са ясно дефинирани, образователният модел е подходящо балансиран, а педагогиката е уникална) може да допринесе за решаването на тези три ключови въпроса на висшето образование по счетоводство. Тази цел се реализира посредством решаването на задачите на изследването, условно обособени в отделните негови части. В първата, втората и третата част на изложението последователно са формулирани и обосновани три ключови препоръки за реформа, свързани с необходимостта от: (1) утвърждаване на фундаментални професионални ценности, основани на ролята на счетоводството в обществото; (2) възприемане на образователен модел, балансиращ личностното и професионалното развитие на студентите; и (3) разработване на специфична педагогика на счетоводната професия. Очакваните ползи от тези препоръки за реформа са обект на дискусия в последната част на изследването.

6.6. Мусов, М. (2017). Методология на научните изследвания в корпоративните финанси и управленското счетоводство: сравнителен анализ. В *Съвременни предизвикателства пред финансовата наука в променяща се Европа – Сборник доклади от международна научно-практическа конференция, 07–08 април 2017 г.*, Свищов, АИ Ценов: 90–95. ISBN 978-954-23-1239-0.

Целта на научния доклад е да представи в резюме общото и различното в методологията на “корпоративните финанси” и “управленското счетоводство”, като открие необходимостта от промяна в контекста на съвременните предизвикателства на икономическите реалности. Двете дисциплини изучават сходни проблеми на създаването на стойност на ниво организация, но от различни гледни точки: финансовите изследвания преобладаващо възприемат перспективата на финансовите пазари, а счетоводните – вътрешноорганизационната перспектива. В резултат обаче на съвременните тенденции в бизнес средата изучаваните проблеми стават все по-сложни и добиват нови дискурси. Променената конкурентна среда, несигурността и загубата на доверие сред инвеститорите, новите организационни форми и бизнес модели, необходимият баланс на екологичните, социалните и икономическите аспекти на дейността са само част от тези проблеми. За тяхното решаване от страна на финансовата и счетоводната наука, т.е. за създаването на ново разбиране и знание за тях, от ключово значение е промяната във възприетата методология на изследванията.

За постигането на формулираната цел на доклада в първите две части на изложението последователно са разгледани тенденциите в методологията на научните изследвания в двете дисциплини. В третата част е извършен сравнителен анализ на тези тенденции и е дискутирана необходимостта от промяна.

Научният доклад достига до извода, че корпоративните финанси и управленското счетоводство споделят обща методологична рамка за изследване на проблемите, базирана (все още) на неокласическия икономикс. Той дава възможност за разработването на общи модели на икономическо поведение, но не и за обяснение на поведението на индивидуално ниво. Ако двете дисциплини наистина желаят да решават съвременните проблеми, пред които са изправени отделните организации и отделните икономически субекти, вземащи бизнес решения, то тогава изследователската им методология следва да може да обяснява и прогнозира икономическите явления именно на индивидуално (а не на съвкупно) ниво. Тази логика предполага, че неокласическата изследователска програма следва да бъде не „оздравявана“, а заменена. Според доклада, най-добрата нейна алтернатива е институционалната икономическа теория.

6.7. Мусов, М. (2017). Концепцията за устойчиво развитие: иновативен подход на преподаване в счетоводното образование. В *Управление и устойчиво развитие – Програма и резюмета от XIX-та международна научна конференция, 24–26 март 2017 г., Юндола; София, Лесотехнически университет.*

Изследването възприема разбирането, че висшето образование днес има нужда от нови подходи на преподаване. Особено що се отнася до образованието, което касае един или друг аспект на устойчивото развитие. Това е така, защото то повече от всяко друго изисква интегрирано развитие на умения за мислене, действие (с цел промяна на статуквото) и междуличностни взаимоотношения.

Разработването и прилагането на иновативни образователни подходи обаче е изключително трудно, особено на такива, които да успеят адекватно да обхванат и трите необходими набора от умения. Такива подходи трябва да бъдат целенасочено популяризирани с оглед по-нататъшното им теоретично развитие и внедряване в образователната практика. Съобразно това, *целта* на научния доклад е *да обоснове потенциала на диалогичното образование („проблематизирането“), разработено от бразилския учен Freire през 60-те години на XX в., като иновативен преподавателски подход за реформиране на образованието в сферата на устойчивото развитие.*

Формулираната цел се реализира в логически порядък в хода на изложението. В *първата част* е представена същността на проблематизирането като педагогически подход. Във *втората част* са дискутирани елементите и етапите на диалогичния образователен процес. В *третата част* е разгледано приложението на диалогичното образование в курс, преподаван в бакалавърска програма по счетоводство в Strathclyde University (Шотландия). Въз основа на литературно проучване, в последната *четвърта част* са систематизирани основните изводи и препоръки за въвеждане на ценностите на диалогичното образование в образованието за устойчиво развитие – гъвкавост по отношение съдържанието и оценяването, интегрирано развитие на мислене и действия, използване на иновативни обучителни дейности и средства и др.

Рекапитулация

Вид научна продукция	Брой публикации	Брой страници (1 800 знака)	Брой изд. коли (40 000 знака)
1. Учебници и учебни помагала	1	211	9.5
2. Монографии	2	255	11.5
3. Студии	1	71	3.2
4. Статии в специализирани индексирани научни списания	5	131	5.8
5. Статии в специализирани научни списания с редколегия	3	50	2.3
6. Участия в конференции в страната	7	119	5.3
ВСИЧКО	19	837	37.6